

Norge låg bakom vinterns rekordhöga svenska elpriser

Dagens Nyheter 1 oktober 2010

Priset på elenergi sätts på Nord Pool – navet i den nordiska elmarknaden. Medan nätavgifter och skatter är statligt reglerade är kostnaden för själva elen den enda delen av konsumentpriset som är utsatt för konkurrens. Varje elhandelsföretag har själv rätt att bestämma priset, vanligen sker detta med utgångspunkt från marknadspriset på Nord Pool Spot, elbörsen i Oslo som är navet i den nordiska elmarknaden.

Nord Pool Spot ägs till lika delar av systemoperatörerna i Norge (Statnett) och Sverige (Svenska Kraftnät). Större delen av handeln med el inom Norden sker via Nord Pool. Så gott som all elproduktion i Sverige går numera via Nord Pool Spot.

Få har väl glömt hur elpriset exploderade förra vintern. Under enstaka timmar 30-faldigades priset på den nordiska elbörsen Nord Pool och nådde rekordnivån 14,58 kronor per kilowattimme (kWh) torsdagen den 17 december. Mot bakgrund av den gångna vinterns pristoppar tog de nordiska energiministrarna initiativet till en granskning av prisbildningen på elmarknaden. Energimarknadsinspektionen som utför tillsynen över den svenska elmarknaden, presenterade nyligen preliminära slutsatser från granskningen.

Rapporten pekar på flaskhalsar i det högspända stamnätet mellan södra Norge och Sverige som en bidragande orsak till de extrema elpriserna i Sverige.

I Norden handlas elen på en gemensam elbörs, Nord Pool. Elen fraktas mellan konsumenter och producenter via det sammankopplade nordiska stamnätet och när elen flyter fritt blir priset detsamma i hela Norden. När flaskhalsar uppstår någonstans i stamnätet bryts marknaden i stället upp i olika prisområden. Om priset är högre i Sverige än i södra Norge beror det på att flaskhalsar begränsar exportmöjligheterna av el från Norge till Sverige. Flaskhalsar kan ha dramatiska effekter på priserna. De timmar elpriset rusade i väg över 10 kronor i Sverige pendlade priset i södra Norge mellan 40 öre och 1,60 kronor per kWh. Utan flaskhalsar skulle elpriset i Sverige inte ha överstigit 2,80 kronor per kWh vid något av dessa tillfällen.

Enligt rapporten från Energimarknadsinspektionen skapade Statnett dessa flaskhalsar genom att medvetet begränsa överföringskapaciteten i den så kallade Hasle-förbindelsen som knyter ihop södra Norge och Sverige. Den 8 januari stängdes förbindelsen till och med helt och hållet.

Motivet bakom Statnetts agerande framgår inte av rapporten. Statnett bär ansvaret för att upprätthålla balansen i det norska elsystemet, det vill säga säkerställa att produktionen och konsumtionen av el sammanfaller vid varje tidpunkt. Detta ansvar kan av leveranssäkerhetsskäl ha tvingat Statnett att strypa utflödet av el till just Sverige för att möta en förväntad effektbrist i södra Norge orsakad av kylan.

En mera spekulativ hypotes är att Statnett avsåg att balansera marknaden utan att påtvinga prisökningar på norska konsumenter i den befolkningstäta Osloregionen. Misstanken förstärks av att Statnett rutinmässigt reducerar överföringskapaciteten till Sverige när effektbrist hotar i Oslo. Detta förfarande går under namnet ”Hasle-trappen” enligt Statnetts egen hemsida.

Det är allvarligt om Statnett drivs av snäva nationella intressen och regelbundet exporterar prishöjningar från södra Norge till Sverige genom att bilda en konstgjord flaskhals mellan länderna. Konstgjorda flaskhalsar är samhällsekonomiskt skadliga.

Till följd av de höga elpriserna i vintras tvingades stora pappersbruk i bland annat Hallstavik och Bråviken minska sin massa- och pappersproduktion med 10 procent (DN Debatt 25/1 2010). Dessa bortfall i svensk elkonsumention kan ha skett i onödan. Rimligen borde elkonsumenter i södra Norge ha delat bördan och minskat sin konsumtion eftersom en del av effektbristen fanns där. På längre sikt skickar även prishöjningar som uppstår på grund av konstgjorda flaskhalsar felaktiga signaler om var i elsystemet bristerna finns. Till exempel framstår det i nuläget som synnerligen lönsamt att bygga ut överföringskapaciteten mellan södra Norge och Sverige eftersom prisskillnaden är så hög mellan de två prisområdena. Men om flaskhalsen är konstgjord är det inte där problemet ligger. I själva verket kan problemet vara flaskhalsar inom Norges gränser.

Att begränsa överföringskapaciteten gentemot utlandet är tyvärr inte ett unikt norskt fenomen. Fram till nyligen har till exempel Svenska Kraftnät, Sveriges motsvarighet till Statnett, regelbundet strypt överföringskapaciteten till Danmark i situationer med hög förväntad efterfrågan i södra Sverige.

Misstanken att Svenska Kraftnät diskriminerade danska elkonsumenter ledde till att EU-kommissionen på danskt initiativ startade en förundersökning för att rättsligt pröva om agerandet var förenligt med europeisk konkurrenslagstiftning. Den preliminära bedömningen blev att Svenska Kraftnät sannolikt hade missbrukat sin dominerande ställning. Svenska Kraftnät har rättat sig efter den bedömningen och kommer inte längre att begränsa handeln med el mellan Sverige och grannländerna.

EU:s regelverk gav således Danmark möjligheten att rättsligt pröva Svenska Kraftnäts upprepade begränsningar av överföringskapaciteten till Danmark. Svenska Kraftnät uppfattade risken för en fällande dom som överhängande och ändrade sitt agerande.

Vi uppmanar därför nu till en rättslig prövning av Statnetts agerande för att motverka att snäva nationella intressen styr elmarknaden i situationer där det råder knapphet på el.

Sven-Olof Fridolfsson

fil dr i nationalekonomi, verksam vid forskningsprogrammet Elmarknadens ekonomi vid Institutet för Näringslivsforskning (IFN)

Thomas Tangerås

docent i nationalekonomi, chef för forskningsprogrammet Elmarknadens ekonomi vid Institutet för Näringslivsforskning (IFN)